

DA LI SI OBAVEZAN DA RADIŠ ONO ŠTO DRUGI OČEKUJU OD TEBE?

Vladimir Arsenijević (1965), najmlađi dobitnik NIN-ove nagrade, objavio je sledeće knjige: *U potpalublju* (prvi deo tetralogije *Cloaca Maxima*, 1994), *Anđela* (drugi deo navedene tetralogije, 1997); *Meksiko – ratni dnevnik* (2000), *Išmail* (ilustrovani roman, zajedno sa crtačem Aleksandrom Zografom, 2004), *Predator* (2008), *Jugolaboratorija* (2009), *Minut – put oko sveta za 60 sekundi* (u saradnji s ilustratoricom Valentinom Broštčan, 2011), *Let* (2013), *Ovo nije veselo mesto* (2014), *Ka granici* (treći deo tetralogije *Cloaca Maxima*, 2018) i *Duhovi* (2023).

Zajedno s rediteljkom Mašom Nešković i Stašom Bajac potpisuje scenario za igrani film *Asimetrija* (2019), a s Igorom Štiksom dramski tekst *Urotnici* (2022), čije je premijerno javno čitanje u režiji Borisa Liješevića održano u pozorištu Atelje 212 u Beogradu.

Dela su mu prevedena na više od dvadeset jezika.

Dobitnik je NIN-ove nagrade (1994), Sterijine nagrade (1996), Nagrade

Narodne biblioteke Srbije za najčitaniju knjigu (2011).

Predsednik je i kreativni direktor beogradskog udruženja KROKODIL, najpoznatijeg po istoimenom regionalnom književnom festivalu. Osnivač je izdavačke kuće „Rende” i izdavačke kuće audio-knjiga „Reflektor”, a radio je i kao urednik u izdavačkoj kući „VBZ Beograd”, beogradskoj podružnici jednog od najvećih hrvatskih izdavača.

Živi u Beogradu.

Radmila Gikić Petrović: *Rođeni ste u Hrvatskoj, u Puli, gde ste živeli sedam godina, a Vaša omiljena dečja igra bila je prekućavanje tuđih romana na pisačkoj mašini. Kako Vam je proticalo detinjstvo i koliko pamтите taj period?*

Vladimir Arsenijević: Kako godine odmiču period detinjstva pamtim sve jasnije i sa sve više radosti. Odrastao sam u Ulici Dinka Vitezića u Puli. U dvorištu smo imali razgranato drvo smokve koje je davalo krupne i veoma sočne plodove. Duge letnje dane provodili smo na gradskoj plaži Stoja. Oca uglavnom nije bilo kod kuće – kao mornarički oficir provodio je mnogo vremena na brodu – a majka se trudila da radi, predavala je francuski jezik u večernjoj školi u Puli, i da ujedno odgaja sestru i mene. Verujem da joj nije bilo lako. Često smo porodičnim fićom odlazili u Rijeku gde smo imali prijatelje i porodicu. U pulsku Osnovnu školu „43. istarska divizija” pošao sam sa šest i po

godina. Nepuna tri meseca kasnije, 29. novembra 1971, na Dan Republike kad su pravci proglašavani Titovim pionirima i po zakletvi vernosti darovani plavim titovkama i crvenim maramama, preselili smo se u Split, a već krajem te godine u Beograd.

R. G. P.: *Prvi roman odneli ste Svetlani Velmar Janković i dobili kritike, ne baš pohvalne. Koji je to roman bio, i da li ste ga sačuvali, možda koristili njegovu građu?*

V. A.: Taj moj prvi roman zvao se *Nasmejani život* i još uvek ga, naravno, imam u rukopisu. Čak čuvam nekoliko različitih verzija, ali nikada ih ne bih pokazao nikom živom, a kamoli objavio. Posredstvom mog davnašnjeg prijatelja to je, u vreme kad sam 1984. služio vojsku u Novom Sadu, došlo u ruke Svetlani Velmar Janković. Ona je tada bila na vrhuncu književne slave – njena knjiga *Dorćol* u to vreme bila je ogroman hit. I ona zaista nije bila lenja već je pročitala moj rukopis, pa mi je preko istog tog prijatelja poslala poruku u kojoj je pohvalila moj trud i pozvala me da je posetim. Živela je u malom stanu na Zvezdari koji je bio potpuno ispunjen knjigama. Sećam se da me je, stidljivog i nesigurnog kakav sam bio, prilikom te posete najviše fasciniralo to što je, pričajući o mom rukopisu, u krilu držala svesku na čijoj je naslovnoj strani bilo napisano moje ime i naziv moje knjige. Tu je, naime, čitajući, beležila svoje impresije. Njen osvrt se svodio na to da rukopis ima veoma mnogo potencijala, ali da je na izvestan način razbarušen i da bi ga valjalo doraditi. Ali u svom mladalačkom ubrzanju tada sam već radio na nečemu drugom i nije mi se dalo da se u tu građu vraćam. Me-

đutim, blagonaklonost Svetlane Velmar Janković je opstala i ona je s dosta zadovoljstva pratila moj put, tako da je, kad je došlo do toga da desetak godina kasnije rukopis romana *U potpalublju* bude objavljen kao moja prva zvanična knjiga u beogradskom „Radu”, upravo ona napisala recenziju i blurb.

R. G. P.: *Nagrađeni roman U potpalublju finansirali su Vaši tašta i tast. Prodat je u 18.000 primeraka. Povodom nagrade rekli ste da: „Ona dobitnikov život menja iz korena. Nakon nje ništa više nije isto.” Pa ipak, bilo je to prijatno vreme, prisetite se, sada sa distance...*

V. A.: Iskreno, ništa u to vreme za mene nije bilo prijatno. Možda NIN-ova nagrada, barem u retkim slučajevima poput mog – kada žiri teška srca napusti zonu komfora i dodeli je nekom za koga je teško moglo da se veruje da će je dobiti, ima tu katapultirajuću snagu. Ali ne treba zaboraviti doba u kom se sve to odvijalo. Prošli smo kroz ratove u Sloveniji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, kroz taj strahotno nasilni raspad Jugoslavije, kroz lažirane izbore, velike opštenarodne revolte protiv strahovlade Slobodana Miloševića i sve kroz šta smo morali da se proguramo počev od godine 1987. Da stvar bude samo komplikovanija po mene, godine 1990. rodio mi se sin, a te 1995. i kćerka. Bilo je teško živeti kroz sve te godine velikih izazova i ujedno odgajati dvoje male dece. Iako je 1995. došlo do izvesnog zatišja – potpisan je Dejtonski sporazum čime je prekinut rat u BiH, a Milošević je odlučio da igra svoju novu ulogu, balkanskog mirotvorca – naši životi su time bili zauvek izmenjeni. Ili preciznije: nepopravljivo una-

kaženi. Uostalom, upravo o tome sam u toj svojoj knjizi, tada sasvim neočekivano nagrađen, i pisao.

R. G. P.: *Imali ste, potom, mnoštvo promocija, u zemlji i inostranstvu. U Italiji, u Trstu, Klaudio Magris je govorio o Vašoj knjizi. Gde Vam je bilo najinteresantnije?*

V. A.: Svugde. Mislim da ljudi ne pamte da smo u to doba živeli pod blokadom i sankcijama i da su putovanja bila praktično nemoguća. Postojale su doslovno dve zemlje u koje smo mogli da uđemo bez vize – Mađarska i Grčka. Sve ostale zemlje za nas su bile nedostupne. Međutim, s obzirom na to da je moja knjiga prevedena i objavljivana na svim tim jezicima, to je olakšalo dobijanje viza, iako su mi one izdavane doslovno na tri ili četiri dana, nakon čega sam bio obavezan da se vratim u Srbiji. Ipak, za mene je sve to predstavljalo neverovatno osveženje u odnosu na turobnu zagušljivost koja je kod nas već godinama vladala. Tako da je svugde bilo veoma interesantno. No, realnost je da knjiga, ma koliko dobro bila primljena u svih dvadesetak zemalja u kojima je objavljena, ipak nigde nije imala toliko snažan uticaj kao kod kuće i širom našeg regiona.

R. G. P.: *U Londonu ste bili pet godina i radili kao kuvar. Šta Vama znači hrana i koje Vam je omiljeno jelo?*

V. A.: Teško mi je da se odlučim za omiljeno jelo pošto toliko toga ima, ali ovde ću spomenuti dve fenomenalne stvari koje pripadaju dvema udaljenim kulturama pa tako i kuhinjama. Prva je tajlandska supa *Tom Kha* koja se pravi od koko-

sovog mleka, limunove trave, galangala, šitake pečuraka, limete i s dodatkom kozica ili pile tine. Druga je *Chiles en Nogada*, jedinstveno meksičko jelo koje se sastoji od zelene poblano paprike punjene pikadiljom – interesantnom smesom različitih sastojaka poput mlevene govedine, čili papričica, suvog grožđa itd. – i prelivene lakim belim sosom od mladih oraha te posute zrnima nara i seckanim peršunom, tako da te tri boje – zelena, bela i crvena – tvore boje meksičke zastave. U Meksiko Siti ju jelo *Chiles en Nogada* možete konzumirati isključivo u avgustu i početkom septembra kada ima mladih oraha i kada je nar zreo.

R. G. P.: *Bili ste muzičar u bendu „Berliner štrase“, i sportista, te turistički vodič na Tasosu. Bilo bi zanimljivo da ispričate odakle dobijate inspiraciju za likove. I svoje junake ste odveli na odmor, izmislili ste mesto – zašto, šta fali našoj realnosti? Pa ste ih potom odveli u Eksarhiju, anarho-kvart u Atini. Da li je to inspiracija turističkog vodiča?*

V. A.: Našoj realnosti u tom smislu, naravno, ništa ne fali, ali već sama činjenica da sam iz tvrdog realizma jugoslovenskih ratova likove poveo na izmišljeno ostrvo nazvano Omfalos trebalo bi da signalizira čitaocu da se u tom, trećem delu tetralogije priča odvija po nešto drugačijim zakonitostima, da ona više nije naturalistička i da u tom ključu treba tražiti odgovore na pitanja koja ona postavlja. Svakako sam Grčku upoznao najviše rađeci u njoj krajem osamdesetih i tokom čitave prve polovine devedesetih kao turistički vodič, ali sam i pre i nakon toga često odlazio u nju i kao turista i kao putnik.

Retke su zemlje koje posetiocu mogu toliko da pruže koliko to može Grčka. Njena slojevitost je zapravo beskrajna.

R. G. P.: *Srđan Simonović (Naša borba, 26. VI 1997) između pojedinih kritičara upitao se da li će „mlađani” Arsenijević drugom knjigom opravdati poverenje. Zamerao Vam je da je stil „hladan” i da „objašnjavate umesto da prikazujete”, „bio je ovo puki nastavak priče, hronološki, 'dodatak', tehnike, pristupa, bilo čega”. Kako ste prihvatili negativne kritike?*

V. A.: Veoma teško. Zaista me je u to vreme bolela svaka negativno intonirana kritika, a njih je, nakon gotovo nepodeljenog oduševljenja kojim je dočekan roman *Upotpalublju*, u slučaju druge knjige *Anđela* bilo poprilično. Samu knjigu pisao sam pod neverovatnim pritiskom i zaista nije bilo lako napraviti taj iskorak iz blažene anonimnosti direktno u samo središte javnog prostora naše zemlje, ali ujedno i nositi oreol „mladog pisca iz ratom unakažene zemlje” u drugim kulturama u kojima se roman *Upotpalublju* čitao u prevodu i takođe na različite načine komentarisao. Količina samosvesti koju vam to izazove, hteli vi to ili ne, zaista je problematična i meni je lično trebalo dosta vremena da se izborim sa svim tim. Iskreno, tek 2000. godine, po povratku iz Meksika, osetio sam da sam se oslobodio tog bauka zvanog NIN-ova nagrada i da nikome ne dugujem ništa i da nemam ni najmanjeg razloga da se pravdam ili grčevito nastojim da opravdam nekakva očekivanja koja, na kraju krajeva, uopšte nisu potekla od mene. Za moje mentalno zdravlje je bilo ključno to što sam konačno uspeo samom sebi da postavim jedno

samo naizgled jednostavno pitanje: „Da li si ti obavezan da radiš to što drugi očekuju od tebe?” I kad sam shvatio da nisam i da mogu po volji da redefinišem sebe i, na primer, nikad više u životu ne napišem ni reč, nešto se u meni otkačilo i ogromna količina negativne energije koja se godinama skupljala potekla je napolje. Od tad pišem sa zadovoljstvom i isključivo iz zadovoljstva, a ujedno radim i druge stvari, sve što čini da se osećam da sam ja zaista ja, sviđalo se to nekome ili ne.

R. G. P.: *Meksiko – ratni dnevnik prati period od početka bombardovanja do 26. maja 1999, kada ste otišli u Meksiko. Tu je i ispovest albanskog pesnika sa Kosova Dževdeta Bajraja. Povodom knjige Meksiko rekli ste: „Mene književnost uopšte ne zanima, već me interesuju stvari koje osećam u sebi.” Jeste li i sada u kontaktu sa Dževdetom?*

V. A.: Dževdet je nažalost preminuo pre dve godine, a ja sam i dalje u povremenom kontaktu s njegovom suprugom Vjoldem, bratom Fadiljom i sinovima Gentom i Ljorikom. Oni su jedna divna porodica i Dževdet je bio jedan od mojih najbližijih prijatelja. Uz to je neobično talentovan pesnik koji je ostavio duboki trag gde god da je stvarao i živeo. Ponosan sam što sam ga poznavao i što sam imao prilike da pišem o njemu, ali i zajedno s njim.

R. G. P.: *Posle raspada Jugoslavije prvo mesto u Hrvatskoj imao je David Albahari sa knjigom Mamac, pa Vaša knjiga. Kišova Grobnica za Borisa Davidovića štampana je na primer u džepnom izdanju u 180.000 primeraka. Tada ste govorili o mo-*

gućnosti ponovnog objedinjavanja eksjugoslovenskog tržišta. Već tada ste održavali kontakte od Slovenije do Makedonije. A godina kasnije izgleda da je sve moguće?

V. A.: To tržište – ili barem onaj njegov deo prirodno povezan zajedničkim jezikom – zapravo nikada nije objedinjeno. Naprotiv, ideološke prepreke smenile su one tržišne prirode, pa su hrvatsko i srpsko izdavaštvo i knjižarstvo pravi pravcati feudi omeđeni visokim zidinama u kojima caruju izdavači koji su ujedno i knjižari, dakle dvoglave aždaje koje ništa iz regionalne produkcije na našem jeziku ne propuštaju ukoliko to sami ne objave i prodaju. Crna Gora i BiH u svemu tome zauzimaju pozicije izdavačko-knjižarskih kolonija, što čitaoce, samo naizgled paradoksalno, stavlja u nešto bolji položaj od čitalaca u Srbiji ili Hrvatskoj, jer na police knjižara u ove dve zemlje barem u jednako meri stižu i hrvatska i srpska izdanja, pa je izbor prirodno veći. Sasvim druga stvar su književni festivali, poput našeg festivala KROKODIL, ali i mnogih sličnih manifestacija širom regiona, koji su inkluzivni i na kojima se okupljaju pisci našeg jezika i nastupaju zajedno na sveopšte zadovoljstvo pa i oduševljenje često poprilično brojne publike. Dakle, stvari su bizarne kako se samo i može očekivati u ovom našem regionu kondenzovanih evropskih paradoksa.

R. G. P.: *Išmail je ilustrovana novela nastala kao plod saradnje Aleksandra Zografa i Vladimira Arsenijevića. Priča o Beogradu 1979. i o konceptualnoj umetnosti. To je roman u osam ruku, od kojih su dve crtačke. Da li ste Vi „dobili ideju” iz Zografovog crteža i stvorili priču, a potom je ilustro-*

vao Zograf? I kakvu su ulogu imali Borivoje Radaković i Svebor Midžić?

V. A.: Prevažodno je za mene važno to da je *Išmail* moja prva knjiga koja nije inspirisana ili na bilo koji način podstaknuta ratovima devedesetih. Ona je u vreme kad sam je pisao predstavljala moj odgovor na osećaj da sam se zatekao zarobljen u jednom uzanom tematskom okviru koji je pritom imao nečeg preterano olakog u sebi. Ratovi i masovna ljudska stradanja su, naravno, strašna stvar, ali književno govoreći, oni daju pregršt prilično jednostavnih rešenja za postizanje dramskog efekta, jer u ratovima prirodno ima mnogo pirotehnike. Pa ako se već ništa u knjizi ne događa, uvek nešto negde može da eksplodira i pokrene radnju. Ja sam, nakon svega što sam pisao bez pomaka tokom devedesetih godina, pozeleo da se probam u igri na malom prostoru. Knjiga *Išmail* je najpre ilustrovana novela koja je zavisila od saradnje Zografa i mene (on je nacrtao inicijalnu ilustraciju koju sam ja protumačio na svoj način, da bi onda ponovo on ilustracijama dopunio ono što sam na osnovu njegovog crteža napisao). Dalje, ona se bavi nečim što kod nas uopšte ne spada u opšte znanje, takvo pitanje nikada nikom neće biti postavljeno na kvizu, a to je ta nedovoljno rasvetljena i zapravo srazmerno malom broju ljudi interesantna veza između panka i novog talasa kao okosnice kulture mladih tokom druge polovine sedamdesetih i prve polovine osamdesetih godina dvadesetog veka, te neoavangarde i konceptualizma s kraja šezdesetih i početka sedamdesetih godina. U procesu rada angažovali smo Borivoja Radakovića na delovima knjige koje na specifičnom zagorskom narečju

pripoveda jedan od važnih likova u njoj, železničar Dragec Bolfek iz Zaboka, dok se Svebor Midžić zatekao i dobro snašao u ulozi meksičkog anarhiste, konceptualnog umetnika i teoretičara Hermana Hervasa Dijesa čiji (fiktivni) esej objašnjava dosta toga o Išmailu kao pokretačkom liku u knjizi, iako se on u njoj, izuzev kroz svedočenja i promišljanja drugih likova, zapravo i ne pojavljuje.

R. G. P.: *Roman Predator bavi se kanibalizmom u metaforičkom smislu. Priče od Kosova do Kurdistana, od Amerike do Danske; ovaj roman-rizom, u kome ima od svih (belo)svetskih i domaćih problema pomalo, pokazao je da Arsenijević ipak ima i dara i stila u meri i dahu dužem od samo jednog romana – pisalo se o knjizi.*

V. A.: Pa *Predatora* sam pisao motivisan istom potrebom, tj. da ostavim uske lokalne okvire za sobom, a vođen željom da ipak govorim o savremenosti. I, znate, mi smo bili toliko opsednuti tim jezerom govana u kom smo u našem regionu već čitave dve decenije živeli (*Predator* je objavljen 2008), da smo gotovo potpuno propustili da primetimo – kad barem i na trenutak podignemo pogled – kako se u svim pravcima širi čitav jedan bespregledni okean govana. I da je to nešto o čemu valja pisati. A onda ujedno i sva ta mobilnost koja je oznaka našeg doba više od bilo kojeg drugog. Svetom se kreću migranti u potrazi za ličnom srećom, njihove putanje presecaju turisti iz bogatijih, stabilnijih i srećnijih zemalja u potrazi za idealnom plažom. Ovi prvi možda potonu negde nadomak svog cilja, putujući ka njemu u pretrpanom brodiću, ove druge na peščanoj plaži pod palmama može da zadesi plim-

ski talas i da ih sve odnese u zajedničku modru grobnicu, ali tu volju za kretanjem ljudi po planeti Zemlji ništa ne može da zaustavi. Takođe, činjenica da danas i uzduž i popreko koristimo iste tehnologije i informacije crpimo iz istih izvora jeste nešto što pripada isključivo našem naraštaju. Ono poslovično dete u Indiji i danas rizikuje da umre od kolere jer nema pristup čistoj vodi, ali koristi isti smart telefon kao i engleska kraljica. Sve je to i dosta toga drugog našlo svoje mesto u toj mozaičkoj ili, kako ste napomenuli, rizomatskoj, gomoljastoj strukturi mog kompozitnog romana *Predator*. To je verovatno i dalje, pored nedavno objavljenih *Duhova*, knjiga kojom sam najzadovoljniji.

R. G. P.: *Knjigu Minut – put oko sveta za 60 sekundi ilustrovala je Valentina Broštean. „Na prvi pogled, ilustracije, od kojih svaka prati po jedno poglavlje/priču, mogu se činiti neadekvatno kompleksnim, ali čitalac odmah ulazi u igru odmeravanja svog utiska sa realizacijom naracije u ilustraciji, počinjući da manipuliše sopstvenim horizontom očekivanja” (Sonja Jankov, Polja, mart–april 2012). Ona je izdvojila ilustraciju na kojoj se vidi da je predstavljena žena nečija supruga i da je na ostrvu jer nije dobila pozorišni angažman kom se nada, dok je njen muž dobio književnu stipendiju na tri meseca. Takođe, nije prisutan niko od umetnika koji su u istoj vili. Vidi se samo jutro koje se probija... Otkud želja, potreba, da se priče ilustruju?*

V. A.: Verujem da ima nečeg izrazito dinamičnog i nadopunjujućeg u odnosu koji mogu da uspostave osoba koja se bavi rečima i osoba koja se bavi slikama. I ako je taj odnos ravnopravan, te ako slika i reč

nastaju jedni iz drugih (a to je bio slučaj i s mojom saradnjom sa Zografom prilikom rada na *Išmailu*, kao i s komunikacijom koju sam uspostavio s Valentinom Broštean u knjizi *Minut – put oko sveta za 60 sekundi*), onda rezultat gotovo izvesno nosi dodatno uzbuđenje sa sobom, jer ne predstavlja samo prosti zbir postojećih delova već tvori međupriču koja živi svojim životom nadopunjujući šta god da je to što su pisac i ilustrator, odvojeno koliko i zajedno, namili da ispričaju. A taj efekat je zapravo alhemijski i predstavlja istinsku magiju kakvoj, na koncu, valjda svi u svom umetničkom radu težimo.

R. G. P.: *Vašu knjigu Ovo nije veselo mesto čini šest priča iz celog sveta i čitavog jednog burnog veka. Da li su one, na neki način, literarni dokaz da je život uvek i svuda isti, a da su jedino akteri različiti?*

V. A.: Mene naprosto uzbuđuje i zabavlja činjenica da smo mi, stanovnici planete Zemlje i pripadnici vrste *Homo sapiens*, uspešno osvestili, pa i do krajnjih granica fetišizirali, sve svoje identitete izuzev onog objedinjujućeg i zapravo jedino važnog. A to je naš zajednički identitet Zemljana. Čini se da je neophodno sačekati da se među nama pojave vanzemaljci da bismo razumeli šta je to što nas neraskidivo vezuje. Utoliko ja kao Zemljanin imam pravo na čitavu planetu kao sopstvenu arenu i kada književnost koju pišem prepoznaje tu činjenicu ona se meni više dopada od skućenog preživavanja lokalnih specifičnosti te ispunjavanja te dozlaboga dosadne uloge književnog ambasadora koja poput lošeg usuda pripada onima koji pišu na takozvanim malim jezicima i unutar srazmerno malih književnosti.

R. G. P.: *Da li imate vremena i da li pokušate da li ponovo čitate svoje knjige? Da li biste nešto menjali?*

V. A.: Često sam menjao i doradivao svoje knjige i uglavnom koristim svako reizdanje da unesem ispravke i dodatno doteram tekst, a neke sam, poput *Anđele* koja je kasnije i reimenovana u *Ti i ja, Anđela*, praktično napisao ponovo. Nijednu od knjiga ne osećam kao nešto gotovo niti imam nostalgičarski oprost prema sopstvenim nekadašnjim greškama i propustima ma koliko da je godina, pa i decenija od njih proteklo. Sve što sam u životu napisao i dalje živi u meni kao sirova građa na kojoj u svakom trenutku mogu ponovo da radim. Danas, kad mi je gotovo šezdeset godina, mogu sa dosta samouverenosti da kažem da će tako i ostati dok god budem mogao da stvaram.

R. G. P.: *Radnja Vašeg romana Let, odigrava se u vremenu blagostanja između dva svetska rata, a to je vreme u kome se kriju začeci uspona fašizma i strahota koje će uslediti tokom Drugog svetskog rata. Posredi je ljubavna priča koja se odvija u jednom od predratnih kulturno naprednih centara, tadašnjem Bečkereku (Zrenjaninu), između mladog pilota (kako bi to rekla Mir-Jam „vazduhoplovnog avijatičara”) i izvesne Katarine, otresite, napredne mlade žene. Da li to predstavlja Vaš iskorak u žanrovski roman?*

V. A.: Pa zapravo ne, i bojim se da su mnogi tu knjigu čitali u donekle pogrešnom ključu, a na tome imam da zahvalim isključivo sebi samome s obzirom na to da nisam uložio dovoljno napora da objasnim o čemu se tu u stvari radi i zašto knjiga u obrisima ima odlike herc-roma-

na. Naime, roman *Let* je prva knjiga trilogije *Tri oca* – toj trilogiji pripadaju i još uvek tek delimično napisane i neobjavljene knjige *Sentimentalna putovanja* i *Iznenadjenja XXI veka* (po Emilijanu Salgariju). Nadahnuće za roman *Let* i obradu likova u njemu ne dugujem žanrovskoj prozi već foto-albumima koji su se zadržali u ostavštini moje majke koja je tokom Drugog svetskog rata ostala bez oba roditelja i velikog dela porodice. Moj deda po majci bio je pilot, markantni mladi čovek tamne kose i krupnih plavih očiju koji je zlosrećno poginuo na probnom letu. Baka je živela još samo nekoliko godina pa i sama preminula mlada, od pneumotoraksa tokom poslednje ratne godine; na fotografijama ona je izgledom vrlo bliska klasičnim lepoticama svog doba. Na svim tim slikama, inače, oni letuju u Dubrovniku, igraju tenis u Novom Sadu, odeveni u belu sportsku opremu, obilaze Beč i Budimpeštu, slikaju se na sarajevskoj Baščaršiji, u Mostaru, Počitelju, lepi su, gotovo nestvarni, savremeni, glamurozni, mladi. Čini se da intenzivno uživaju u uzajamnoj ljubavi i lepoti života. Mir-Jam ništa nije izmišljala, samo je posmatrala i opisivala. Isto sam, eto, činio i ja. Verovao sam da čitalac razume kontekst, i kada je vaša priča smeštena u vremenski period koji se opasno bliži kraju tridesetih godina potrebno je biti krajnji književni ali i historijski ignoramus pa ne razumeti da je ono što je neispričano, ali što neizostavno sledi, samo tragedija, stradanje i propast čitave jedne stvarnosti i načina života. Utoliko, ta je knjiga zapravo veoma mračna i tužna, iako se završava rečima „Volim te!“. No, priča se svakako nastavlja i sve što je neko propustio da primeti ili nije imao kapaciteta da nasluti biće ispričano i razjašnjeno

u drugom delu trilogije, u *Sentimentalnim putovanjima*.

R. G. P.: *Pokrenuli ste i Deklaraciju o zajedničkom jeziku. Zašto i dalje delimo jezik na bosanski, srpski, hrvatski i crnogorski? „Zajednička čitaonica“ je edicija koju je objavio KROKODIL u devet knjiga. Vama nisu potrebni prevodioci? Tu deklaraciju je potpisalo 10.000 ljudi (pored ostalih i Noam Čomski).*

V. A.: Deklaracija o zajedničkom jeziku pokazala se kao prirodni zaključak čitavog jednog projekta čija je namera bila da razmontira tu političku laž o četiri autonomna pa i autohtona jezika koja su se najednom pojavila na prostoru na kom se nekad govorio zajednički srpskohrvatski jezik u svim svojim prelepim varijantama i narečjima. Kao da vam, uz simbole autonomnosti poput grba, zastave, himne, neizostavno pripada i jezik. A da to nije tako, primera oko nas ima koliko god vam je volja. Jezička policentričnost je globalna realnost – pogledajte dokle sve sežu francuski, nemački, španski ili arapski jezik, o engleskom da ne govorimo. Mi smo u ime te lingvistički lako odbranjive činjenice pokrenuli seriju regionalnih konferencija koju smo nazvali „Jezici i nacionalizmi“, a potom okupili tim stručnjaka koji je radio na spomenutoj deklaraciji. Svojim aktivnostima uspešno smo uznemirili duhove u uskogrudom nacionalističkom političkom i društvenom mejnstrimu koji je dominantan posvuda u našem regionu. I znate, kad vas zdušno osporavaju i srpski i hrvatski i bosansko-hercegovački i crnogorski politički akteri, onda znate da ste dotakli osetljiv nerv. Danas smo ponosni kada vidimo da je postalo normalno

govoriti o tom našem jeziku kao o „zajedničkom”, a da li će to postati i politička realnost, stvar je budućnosti u koju inače ulažem vrlo malo pozitivnih očekivanja.

R. G. P.: *Organizovali ste i humanitarnu pomoć Ukrajini, bili ste dva puta tamo. Dombas, Harkiv, književni matine...*

V. A.: Tako je. Dva puta smo lično nosili sakupljenu humanitarnu pomoć direktno u ratom zahvaćena područja. Prvi put smo nosili opremu i lekove Gradskom perinatalnom centru u Harkivu, a drugi put toplu odeću, konzerviranu hranu, higijenske potrepštine i lekove Socijalnom centru u malom mestu Bliznjuki na samom istoku Ukrajine, neposredno uz linijsku frontu. Takođe smo omogućili da ukrajinski književni stvaraoci borave u našoj rezidenciji za pisce u Beogradu, a osnovali smo i prvu ukrajinsku biblioteku koja stoji na raspolaganju izbeglicama iz ove nepravredno napadnute zemlje koje su došle u Srbiju, tako što smo, uz pomoć prijateljski nastrojenih srpskih izdavača, sakupili sredstva od kojih smo kupili te knjige i dopremili ih u Srbiju prilikom povratka s druge humanitarne misije. Činimo sve što možemo, jer dušom i srcem saosećamo s ukrajinskim prijateljima i fascinirani smo hrabrošću i otpornošću koju pokazuju u

neravnopravnom ratu protiv višestruko moćnijeg i veoma agresivnog neprijatelja.

R. G. P.: *Duhovi su završni roman tetralogije, zamišljene pre četvrt veka. Hronologija jedne porodice u nastajanju: brak, beba itd. I u kakvom vremenu mi sada živimo, zar ipak nije bilo nade za bolji život? Bar živimo bez rata.*

V. A.: Toliko tuge ima u toj rečenici „Bar živimo bez rata”. Zaista, bar živimo bez rata. To je istina. Ali sam se ja, a i moj protagonista, pripovedač tetralogije *Cloaca Maxima*, ipak nadao nečemu boljem od toga. Nažalost, naše nade su smrvljene, a mi se danas, gotovo četvrt veka od prestanka poslednjih ratnih dejstava na prostoru nekadašnje Jugoslavije, ponovo suočavamo s istim demonima koji u međuvremenu nisu otišli nikuda, samo su nabujali i zauzeli samo središte našeg društva. Činjenica da smo odgojili toliko konzervativnih, različitim atavizmima sklonih mladih ljudi, koji neguju mržnju kao posebno dragocenu vrednost, obespokojava me, ali to je naša realnost. Realnost koju provodimo u stanju agresije i napetosti, u dugo gajenom aktivnom neprijateljstvu sa svima živima, bili oni u neposrednom, bližem ili daljem okruženju. Ali u pravu ste – bar živimo bez rata.